

ELÄMÄNKATSOMUSTIEDON KOE 24.3.2017 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden, sisältöjen ja pisteitysten luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintoaineen sensorikunta.

Elämäkatsomustieto oppiaineena on perustaltaan monitieteinen, joten elämäkatsomustiedon kokeessa on useita eri tieteenalojen lähestymistapoja. Elämäkatsomustiedossa ihmisiä pidetään luonnollisina, tajunnallisina ja kulttuurisina toimijoina, jotka luovat ja uusintavat merkityksiä keskinäisessä kanssakäymisessään. Inhimillisten katsomusten ja käytäntöjen nähdään syntyneen yksilöiden, yhteisöjen ja traditioiden vuorovaikutuksen tuloksena. Elämäkatsomustieto rakentuu ihmiskäsitykselle, joka korostaa ihmisten mahdollisuutta elää vapaina ja keskenään tasavertaisina, aktiivisina ja tavoitteellisina.

Elämäkatsomustieto kartuttaa pohdiskelevasti ja keskustellen opiskelijoiden kulttuurista ja katsomuksellista yleissivistystä, toiminnallista arviointikykyä ja tilannetajua, eettisiä valmiuksia ja suvaitsevaisuutta sekä keskustelun, kuuntelun ja itseilmaisun taitoja. Katsomuksellisen arviointikyvyn kehittyminen on avain sekä yksilölliseen että yhteisölliseen hyvään elämään, ja tämä näkyy elämäkatsomustiedon kokeessa.

Elämäkatsomustiedon kokeessa painottuvat kokelaan valmiudet

- rakentaa identiteettiään ja elämäkatsomustaan
- laajentaa katsomuksellista ja kulttuurista yleissivistystään
- kehittää arvostelu- ja harkintakykyään
- sisäistää ihmisoikeuksien, myönteisen monikulttuurisuuden, yhteiskunnallisen ja globaalin oikeudenmukaisuuden sekä kestävän kehityksen periaatteita.

Elämäkatsomustiedon kokeessa arvioidaan sisällöllisen tiedon omaksumisen ja katsomuksellisen ymmärryksen kehittymisen lisäksi kokelaan valmiutta tarkastella katsomuksellisia aiheita sekä ilmaista ajatuksiaan niistä monipuolisesti, taitavasti ja luovasti. Katsomukselliset kysymykset ovat usein henkilökohtaisia, mutta niiden pohdiskelun perustana ovat ajattelun tiedolliset hyveet: kriittisyys, älyllinen rehellisyys, johdonmukaisuus, ristiriidattomuus ja systemaattisuus.

Elämäkatsomustiedon kokeen vastauksia voidaan arvioida SOLO-mallin avulla (Structure of the Observed Learning Outcome). Tällöin vastaukset jaetaan viiteen eri luokkaan.

Heikoin vastaus on esistruktuurisella tasolla. Kysymys on ymmärretty väärin, tai vastauksessa ei ole juurikaan asiantietoja. Tällä tasolla on kolme vastaustyyppiä: ensimmäisessä vastaus on kysymyksen kannalta asiaan kuulumaton, toisessa kokelas toistaa vain sen, mitä kysymyksessä itsessään on jo sanottu, ja kolmantena vaihtoehtona on, että kokelas esittää irrallisen väitteen tai kommentin.

Yksistruktuurisessa vastauksessa on yksi asiaan kuuluva näkökohta tai esimerkki. Vastauksen ainekset ovat kuitenkin satunnaisia, eikä vastauksen rakenne ole jäsentynyt. Vastauksessa ilmaistu esimerkki ei jäsenny uskottavasti kokonaisuuteen.

Monistruktuurisessa vastauksessa on useita asiaan kuuluvia seikkoja, mutta niitä ei ole onnistuttu liittämään yhteen kokonaisuuteen, joten vastaus on luettelomainen. Vastauksessa mainitut esimerkit eivät avaa yleisempiä näköaloja.

Suhteutetussa vastauksessa kysymyksen kannalta asiaan kuuluvia näkökulmia on liitetty toisiinsa johdonmukaisella ja järkevällä tavalla. Vastauksesta tulee koherentti kokonaisuus, joka selittää kysymyksessä esitetyn ongelman. Esimerkit avaavat erilaisia näköaloja kysymykseen, ja näkökulmia vertaillaan toisiinsa.

Kehittyneessä jäsentelyssä kysymykseen liittyvä, asiaan kuuluva aineisto on esitetty kokonaisuuteen suhteutettuna. Käsitteet ja perustelut muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, joka vastaa tehtävässä esitettyihin kysymyksiin sekä pohtii vaihtoehtoisia lähestymistapoja. Esimerkit ilmentävät ja syventävät erilaisia näkökohtia. Tällöin tulevat esiin yksilön elämäntavan ja -kokemuksen yksilölliset ja yhteisölliset näkökulmat.

Tehtävä 1

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kurssiin Hyvä elämä (ET1), erityisesti kohtaan ”identiteetin muodostaminen ihmisen elämänkaaren aikana sekä eettiset valinnat eri elämänvaiheissa”.

Tehtävä käsittelee ns. julkkiksena elämistä. Aineistona on YLE:n esittämä Kansallisen nuorisotutkimuksen tulos, jossa puhutaan nuorten halusta elää julkisuudessa. Koska kokelas on suomalainen nuori, hänen omat toiveensa ja näkemyksensä ovat hyvä lähtökohta arviolle. Arvioon siitä, mikä saa nuoren haluamaan julkkikseksi, voi liittää kannanoton, onko 50 000 julkisuuteen sen itsensä vuoksi haluavaa nuorta vähän vai paljon.

Julkisessa puheessa otetaan usein kriittinen näkökulma sekä joihinkin julkisuuden hahmoihin että nuorten toiveisiin päästä julkisuuteen. Tämä koskee erityisesti tilannetta, jossa julkisuus ei ole seurausta omista julkisuudesta riippumattomista saavutuksista. Silti julkisuudessa elämisellä voi nähdä olevan joitain myönteisiä vaikutuksia, esimerkiksi suosion ja työnsaannin kannalta. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että hyvän elämän tavoittelun kannalta jäsentymätön ja kritiikitön julkisuuden tavoittelu on ongelmallista. Tehtävässä tai aineistossa ei selvitetä, mitä julkisuus itse asiassa on. Sen analysoinnissa kokelaan on tarpeen havaita olennainen ero, johon aineistossa vihjataan puheella omista ansioista: toisaalta on olemassa useimmiten lyhytaikainen ja esimerkiksi yhteen tosi-TV-ohjelmaan perustuva julkisuus sekä toisaalta ammattimainen ja pitkäkestoinen, esimerkiksi musiikki- tai urheilutähtien ja poliitikoiden julkisuus.

a)

Arviossa voi korostua oma näkökulma. Olennaista on arvioida, viehättääkö julkisuus erityisesti nuoria, ja jos viehättää, miksi niin on.

1 pisteen vastauksessa kokelas esittää mielekkään näkökulman nuorten motiiveihin päästä julkisuuteen.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas pystyy analysoimaan monipuolisesti erilaisia motiiveja päästä julkisuuteen sekä tapoja olla julkisuudessa.

b)

Kohdassa on tarpeen eritellä hyvää elämää ja sitä, miten julkisuus vaikuttaa sen mahdollisuuksiin.

1 pisteen vastauksessa kokelas pystyy arvioimaan julkisuuden merkitystä jonkinlaisesta näkökulmasta, josta hän on itse hahmotellut hyvän elämän sisältöä.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas pystyy johdonmukaisesti yhdistämään pohdinnassaan selkeästi esitetyn käsityksen sekä hyvästä elämästä että julkisuudesta; tyypillisesti kokelas yhdistää tähän aineiston analyysia.

Tehtävä 2

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kurssiin Maailmankuva (ET2), erityisesti kohtaan "maailmankatsomuksen ja elämäkatsomuksen käsitteet".

Katsomusaineiden opetuksessa käytettävä maailmankatsomuksen käsite on peräisin filosofian emeritusprofessori Ilkka Niiniluodolta. Sen mukaan maailmankatsomuksessa on kolme osaa: maailmankuva, etiikka sekä jonkinlainen tieto-opillinen kuvaus, mistä katsomus on peräisin. Maailmankatsomus on toisaalta osin arkikielinen käsite, eikä Niiniluodon määritelmää käytetä kaikessa asiaa koskevassa filosofisessakaan keskustelussa, varsinkaan kansainvälisissä yhteyksissä. Siksi kokelas voi periaatteessa nimetä osat myös toisin. Tällöin on olennaista, että maailmankatsomuksen käsite on koherentti ja vastaa merkityssisällöltään Niiniluodon käsitettä, vaikka osat voivatkin olla toiset.

a)

Kustakin kolmesta maailmankatsomuksen osasta voi saada yhden pisteen. Kyseessä on kuitenkin esseemuotoinen vastaus, jolta edellytetään kuvailua. Siten esimerkiksi maailmankuvasta voidaan sanoa, että se on käsitys todellisuudesta, joka sisältää kuvan luonnosta (ja mahdollisesti yliluonnollisesta) ja ihmisestä, yhteiskunnasta sekä omasta itsestä ("mitä on"). Vastaavasti etiikan yhteydessä voidaan mainita arvot ja normit ("mitä pitäisi olla") ja tieto-opillisessa tarkastelussa se, mistä ja miten katsomus on saatu.

b)

ET:n opetuksessa maailmankatsomuksella viitataan yleisesti tunnettuihin katsomuksiin, jotka toki voivat olla käsitteelliseltä tasoltaan hyvin vaihtelevia ("tieteellinen maailmankatsomus" / "Wienin piirin maailmankatsomus" tai "uskonnollinen maailmankatsomus" / "vanhoillislestadiolainen maailmankatsomus"). Elämäkatsomus on jokaisen henkilökohtaisesti valitsema katsomus, jonka ei tarvitse vastata yhtä tiettyä maailmankatsomusta.

Kokelas vertaa omaa elämäkatsomustaan periaatteessa a-kohdassa esitettyjen kolmen osan suhteen johonkin valitsemaansa maailmankatsomukseen. Maailmankuva voi poiketa vertailun kohteeksi valitusta katsomuksesta esimerkiksi yliluonnollista tai yhteiskuntaa koskevan käsityksen osalta, etiikka voi poiketa normatiivisten ohjeiden, etiikan luonteen tai painoarvon suhteen ja tieto-oppi vaikkapa sen suhteen, perustuuko se johonkin auktoriteettiin, kuten pyhään kirjaan, vai ei, ja miten herkästi se muuttuu.

1 pisteen vastauksessa kokelas kuvaa tunnistettavasti jonkin maailmankatsomuksen ja esittää joitain näkökohtia sen ja oman elämäkatsomuksensa suhteesta.

2–3 pisteen vastauksessa kokelas esittää selkeästi jonkin maailmankatsomuksen ja erittelee sen osiin sekä vertaa kutakin osaa omaan elämäkatsomukseensa.

Tehtävä 3

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) kohtaan ”demokratian muodot”. Demokratia periytyy antiikin Kreikasta ja tarkoittaa sananmukaisesti kansanvaltaa.

a)

Demokratian muotoja on monenlaisia. Erot voivat perustua sen toteuttamisen malliin tai siihen, mihin demokratiassa itse asiassa pyritään. Demokratian yhteydessä puhutaan usein edustuksellisesta eli välillisestä ja suorasta eli välittömästä demokratiasta. Edustuksellista demokratiaa on pidetty modernien, suurten ja monimutkaisten yhteiskuntien tapauksessa lähes itsestäänselvytenä. Edustuksellisessa demokratiassa on vaarana päätyä demokratian minimalistiseen muunnelmaan, jossa käytännössä vain äänestetään. Tämä on demokratian perusajatuksen kannalta ongelmallista, koska se helposti johtaa myös ns. eliittidemokratiaan eli siihen, että yhteisten tai julkisten asioiden (lat. res publica) hoitaminen rapautuu pienen eliitin asiaksi. Republikaaniseksi kutsutussa demokratian muodossa sen sijaan demokraattiset hyveet ovat tärkeitä arvoja samoin kuin se, että kaikki hoitavat yhteisiä asioita.

Eliittidemokratiassa kansan rooliksi jää vaaleissa valita, mille eliitille se antaa vallan. Tällöin on kyse myös ns. aggregaatti- eli yhteenlaskudemokratiasta, jossa toimitaan kuten enemmistö haluaa. Tästä demokratian muodosta poikkeavat ns. osallistuva (myös: neuvotteleva, keskusteleleva tai julkisen harkinnan) eli deliberatiivinen demokratia sekä kamppailu- (myös vasta-, kilpailu- tai protesti-) eli agonistinen demokratia.

Deliberatiivisessa demokratiassa pyritään siihen, että asioista keskustellaan avoimesti ja julkisesti. Tällöin ei siis vain lasketa yhteen eri yksilöiden ja ryhmien näkemyksiä vaan ajatellaan, että näkemysten muodostaminenkin on yhteinen ja julkinen asia. Näin deliberatiivinen demokratia tulee lähelle sosialistista demokratiaa, joka korostaa yhteisöjä ja yhteistä omistusta. Sosialistista demokratiaa voi puolestaan verrata liberalistiseen demokratiaan, joka korostaa yksilöä ja on lähellä edellä käsiteltyä edustuksellista demokratiaa.

Deliberatiivinen demokratia edellyttää yhteistä keskustelua ja on siksi tyypillisesti suoraa demokratiaa. Se on hankalaa suurissa ja monimutkaisissa yhteiskunnissa. Esimerkiksi useat demokraattiseksi kutsutut sosialistiset valtiot eivät itse asiassa toteuttaneetkaan demokratiaa. Suora (liberalistinen) demokratia, jossa kansalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa asioihin suoraan ilman välikäsiä, on mahdollista suurissakin yhteiskunnissa. Käytännössä se kuitenkin merkitsee jonkinlaista yhteenlaskudemokratiaa esimerkiksi suorissa kansanäänestyksissä tai riittävän kannatuksen taakse saaneissa kansalaisaloitteissa.

Kaikissa näissä demokratian muodoissa suljetaan joitakuita pois päätöksenteosta. Tyypillisesti lapset ja alle 18-vuotiaat nuoret on suljettu pois valtiollisesta demokratiasta. Nykyisessä talouden dominoimassa ja yhä monikulttuurisemmassa poliittisessa keskustelussa erilaisten agonististen ja vastademokratian muotojen merkitys on korostunut. Niiden ideana on tuoda esiin poissuljettujen kantoja ja korostaa, ettei demokratiassa voida aina saavuttaa esimerkiksi deliberatistien kaipaamaa yksimielisyyttä. Demokratiaksi tämän tekee muunlaisten poliittisen toiminnan muotojen sijasta se, että erimielisyydet tuodaan yhteisesti tarkasteltaviksi.

2 pisteen vastauksessa kokelas erottelee tunnistettavasti vähintään kaksi demokratian muotoa.

3–4 pisteen vastauksessa kokelas tarkastelee monipuolisesti vähintään kahta demokratian muotoa. Ansiona voidaan pitää useamman demokratian muodon esittelyä sekä erilaisten erotteluperusteiden analyysia.

b)

Lukion opiskelijakunnan tapauksessakaan kysymys ei ole vain siitä, miten suoran ja edustuksellisen demokratian tasapaino oppilaskunnassa järjestetään. Yhteisen keskustelun ja mielihiteiden muodostamisen, yhteisöllisen ulossulkemisen mekanismien – vaikka kyse olisikin vain 4. tai 5. vuoden lukiolaisista tai vaihto-opiskelijoista – ja erityisesti demokraattisten hyveiden tarkastelu on ansiokasta.

1 pisteen vastauksessa kokelas arvioi erilaisten demokratian muotojen soveltumista lukion opiskelijakunnan toimintaan.

2 pisteen vastauksessa kokelas pohtii johdonmukaisesti eri demokratian muotojen soveltumisen lukion opiskelijakunnan toimintaan. Ansioita ovat esimerkiksi useampien demokratian muotojen tarkastelu sekä oppilaskunnan toimintamuotojen ja tavoitteiden analysointi.

Tehtävä 4

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kurssiin Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4), erityisesti kohtaan ”etninen ja kulttuurinen moninaisuus Suomessa ja maailmassa”.

Vähemmistöjä voidaan erottaa monin eri perustein. Tavallisimmat luokitteluperusteet liittyvät kieleen, uskontoon, etniseen taustaan, vammaisuuteen tai seksuaaliseen suuntautumiseen. Suomalaisessa kontekstissa on perinteisesti erotettu ns. vanhat ja uudet vähemmistöt. Edelliset ovat asuneet Suomessa vuosikymmeniä. Niihin kuuluvat ruotsinkieliset, saamelaiset, romanit, juutalaiset, tataarit, karjalaiset sekä ns. vanhavenäläiset. Uudet vähemmistöt ovat syntyneet maahanmuuton tuloksena, kun Suomi 1980-luvun aikana muuttui maahanmuuttajia lähettävästä maasta maahanmuuttajia vastaanottavaksi maaksi.

Jonkin maan vähemmistöön kuuluvat henkilöt ovat yleensä kyseisen maan kansalaisia. Suomessa vähemmistöön kuuluvat ovat siis suomalaisia, joilla on enemmistöstä poikkeava identiteetti ja kulttuuriperintö. Maassa työn, opiskelun, turvapaikanhaun tai muun syyn takia oleskelevien ei katsota muodostavan vähemmistöä, vaikka he voivat kuulua johonkin vähemmistöön.

a)

Suomessa on erilaisia kielivähemmistöjä. Ruotsi on toinen kansalliskieli, ja sille on taattu samat oikeudet kuin valtakielelle suomelle. Perustuslaki tunnustaa lisäksi saamelaiskielet alkuperäiskielinä, romani- ja viittomakielen sekä ”muut kielet”. Näistä huomattavia ovat Suomessa kauan puhutuksi vuonna 2009 määritelty karjala sekä Suomen kolmanneksi puhutu kieli venäjä.

Suomessa evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluvat kristityt muodostavat uskonnollisen valtaväestön. Vähemmistöistä luterilaisuuteen verrattava valtiollinen erityisasema on Suomen ortodoksisella kirkolla. Koska kirkkoja ja muita rekisteröityjä uskonnollisia yhdistyksiä pidetään Suomessa uskonnon keskipisteinä, uskonnollisia ryhmiä tarkastellaan meillä usein, esimerkiksi koulun uskonnonopetuksessa, jäsenyyden perusteella. Siten muunlaisten kristittyjen – esimerkiksi niin sanottuihin vapaisiin suuntiin kuuluvien, katolisten, adventistien ja anglikaanien – lisäksi uskonnollisiin vähemmistöihin voivat kuulua myös sellaiset luterilaiset (ja ortodoksit), jotka eivät kuulu valtakirkkoon. Suurin katsomuksellinen vähemmistö ovat uskonnottomat. Ryhmä on erittäin heterogeeninen eikä koostu pelkästään aatteellisista ateisteista, vapaa-ajattelijoista ja humanisteista. Muista uskonnoista suurin vähemmistöryhmä ovat muslimit. Kristinuskoa lähellä olevia vähemmistöryhmiä ovat Kristiyhteisö, Jehovan todistajat ja mormonit (MAP-kirkko). Lukiossa annettavaa uskonnonopetusta varten on lisäksi laadittu opetussuunnitelma bahá'í-, buddhalaiselle ja Krishna-liikkeen uskonnolle. Kaikkia uskonnollisia vähemmistöjä ei ole virallisesti hyväksytty tähän asemaan. Näin on käynyt esimerkiksi uuspakanuutta ja uusia luonnonuskontoja edustavalle wicca-liikkeelle.

Etniset vähemmistöt Suomessa liittyvät usein kieli- tai uskonnollisiin vähemmistöihin. Esimerkiksi vietnamilaiset ovat tyypillisesti vietnaminkielinen ja buddhalainen vähemmistö. Joissain tapauksissa voi olla perusteltua korostaa nimenomaan vähemmistön etnisyyttä, vaikka siihen kuuluvia yhdistäisi kieli tai uskontokin. Eri perustein tätä voi ajatella esimerkiksi saamelaisten, romanien, juutalaisten, tataarien ja kiinalaisten tapauksissa. Uskonnollisista vähemmistöistä erityisesti muslimit jakautuvat usein etnisiin alaryhmiin.

Vammaisryhmiä ovat muun muassa CP- ja muut liikuntavammaiset, sokeat, kuurot sekä so-
tainvalidit. Tunnettuja sukupuoli- ja seksuaalisia vähemmistöjä ovat homo-, bi-, trans- ja aseksuaalit.

1 pisteen vastauksessa kokelas esittelee vähintään kaksi vähemmistöä ja kuvaa niiden piirteitä.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas esittelee monipuolisesti ja havainnollisesti vähintään kolme vähemmistöä. Hän käyttää johdonmukaisesti vähemmistön käsitettä ja osoittaa ymmärtävänsä vähemmistöjen luokittelun periaatteita.

b)

Vähemmistöjä on otettu huomioon lainsäädännössä eri tavoin. Lähtökohtana ovat Suomen hyväksymät kansainväliset ihmisoikeus- ja vähemmistöjä koskevat sopimukset ja julistukset sekä Suomen perustuslaki, jonka 17. §:ssä säädetään oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriin. Vähemmistöjen oikeuksien turvaamisen kannalta olennainen kysymys on, missä määrin tarkoitetaan vähemmistöjen jäsenten oikeuksia yksilöinä turvata oma identiteettinsä, kielen-
sä ja kulttuurinsa, ja missä määrin kyse on vähemmistöille ryhmänä annetuista oikeuksista. Jälkimmäiset oikeudet voivat vaarantaa vähemmistöjen sisäisten vähemmistöjen asemaa.

Vähemmistöjen oikeuksien turvaaminen ei kaikilta osin ole samalla tasolla. Kielellisistä vähemmistöistä vahvimmassa asemassa ovat ruotsinkieliset, joiden äidinkieli on Suomen toinen virallinen kieli, ja joilla on siksi samat oikeudet kuin valtaväestöllä. Muiden vähemmistökieliryhmien asema ei ole yhtä hyvä. Toiseksi paras tilanne on saamenkielisillä kotiseutualueillaan. Esimerkiksi perusopetuslaissa säädetään, että siellä saamelaisten opetus on annettava pääosin saamen kielellä. Kuulovammaisille on tarvittaessa annettava opetusta viittomakielellä. Opetusta voidaan antaa myös romanikielellä. Kunnat voivat kuitenkin järjestää palveluita harkinnanvaraisesti. Palveluiden saatavuus ja laatu ovat tällöin riippuvaisia esimerkiksi kunnan taloudellisesta tilanteesta.

Luterilaisella ja ortodoksisella kirkolla on lainsäädännöllinen erityisasema. Niillä on esimerkiksi veronkanto-oikeus, jota muilla uskonnollisilla yhdyskunnilla ei ole. Kaikilla uskontokunnilla on tiettyjä oikeuksia, olivatpa ne vähemmistöjä tai ei. Esimerkiksi eri uskontoryhmillä on tiettyjen ehtojen vallitessa oikeus oman uskonnon opetukseen, ja opetussuunnitelma on laadittu 13 eri uskontoryhmälle. Uskonottomilla on vastaavasti oikeus saada elämäntietämystiedon opetusta. Käytännössä tosin uskontojen ja elämäntietämystiedon opetuksessa on merkittäviä eroja esimerkiksi oppimateriaalitarjonnassa ja siinä, kuinka monenlaista opetusta yhden uskonnon alla tarjotaan.

Joihinkin vähemmistöryhmiin kuuluvat saattavat olla oikeutettuja erilaisiin KELA:n maksamiin etuuksiin. Tämä koskee erityisesti vammaisryhmiä, jotka saattavat saada myös alennuksia erilaisista julkisesti tai yksityisesti tuotetuista palveluista.

Kokelaan ei tarvitse käsitellä vähemmistöjä tai vähemmistötyyppejä kovin kattavasti. Tehtävänantoon liittyy luontevasti kysymys siitä, ovatko vähemmistöt keskenään yhdenvertaisia oikeuksiensa suhteen.

1 pisteen vastauksessa kokelas arvioi, miten oikeuksia on pyritty turvaamaan. Hän tarkastelee asiaa johdonmukaisesti ja periaatteellisesti tai ottaa huomioon vähintään kaksi eri vähemmistöä.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas arvioi monipuolisesti erityyppisten vähemmistöjen oikeuksien turvaamista. Kokelas ottaa huomioon asiaa koskevaa lainsäädäntöä ja osoittaa ymmärtävänsä erilaisia vähemmistöjen oikeuksiin liittyviä erityisehtoja.

Tehtävä 5

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kursseihin Maailman selittäminen katsomusperinteissä (ET5) ja Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4). Edellisestä asiaankuuluvia kohtia ovat "maailman myyttinen selittäminen ennen ja nyt", "uskonnon ja uskonnollisuuden olemus" ja "humanismi ja kristinusko länsimaiden katsomuksellisina perusvirtauksina". Jälkimmäisestä tehtävä liittyy kohtaan "suomalaiset ja eurooppalaiset kulttuuripiirteet ja niiden nykyinen merkitys".

Suomalainen juhlaperinne maallistuu. Esimerkiksi vuotuista juhlarytmiä osaltaan säätelevät, talvi- ja kesäpäivänseisauksen aikoihin olevat joulu ja varsinkin juhannus ovat melko selvästi maallisia juhlia. Molempiin toki liittyy myös kristillinen sisältö. Varsinkin joulua on Suomessa pidetty jopa tärkeimpänä kristillisenä juhlana, mutta ajankohtaan on sijoittunut merkittävä vuotuinen juhla jo ennen kuin kristillinen joulu siihen 300-luvulla liitettiin. Joulun sisältöä nykyään on kaupallisuus joulupukkeineen ja lahjoineen. Raamatun tekstit eivät myöskään tue joulun sijoittumista talvipäivänseisauksen tienoille.

Vaikka pääsiäinenkin ajoittuu perinteiseen kevään juhlintaan, siinä on kristinuskon näkökulmasta kyse eri asiasta. Kristinuskon ydinkertomus on Jeesuksen ristinkuolemallaan ja ylösnousemuksellaan tekemä sovitustyö. Lähes kaikissa kulttuureissa juhlintaan vuodenkierron merkkipäiviä, kuten kesä- ja talvipäivänseisauksia ja kevät- ja syyspäiväntasauksia. Useissa uskonnoissa on kertomuksia jumalten synnystä. Jumalan uhrautuminen, häpäisy, kuolema ja ylösnousemus ovat paljon harvinaisempia. Pääsiäiskertomuksessa on kyse kristinuskon ytimestä.

a)

Jeesus oli juutalainen, ja kristillisen pääsiäisen tapahtumat sijoittuvat juutalaisten pääsiäiseen, jota he viettävät Egyptistä vapautumisen muistoksi. Osa nykyisistäkin pääsiäisperinteistä, esimerkiksi lampaan syöminen, periytyy juutalaisuudesta. Uudessa testamentissa olevien Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan tekstien (evankeliumien) mukaan pääsiäisen keskeiset tapahtumat sijoittuivat juutalaisen pääsiäisjuhlan ympärille. Juhlaa vietettiin sapattina, joka on lauantai. Tätä edeltävänä päivänä, kristittyjen pitkänäperjantaina, Jeesus nautittiin ristille ja kuoli. Sapatin jälkeisenä päivänä, pääsiäissunnuntaina, Jeesus nousi kuolleista.

Kristilliseen pääsiäiskertomukseen liittyy muitakin päiviä. Palmusunnuntaina Jeesus ratsasti aasin varsalla Jerusalemiin väkijoukkojen hurratessa. Kiirastorstaina Jeesus nautti opetuslastensa kanssa juutalaisen pääsiäisaterian ja asetti toisen luterilaisista sakramenteista eli pyhistä toimituksista, ehtoollisen. Toisena pääsiäispäivänä, maanantaina, Jeesus ilmestyi joillekin läheisilleen.

Ajallisesti kaukaisempia tapahtumia, joita ei tarvitse liittää vastaukseen mutta jotka kuitenkin liittyvät pääsiäiskertomukseen ja siirtyvät pääsiäisen mukana, ovat helatorstai ja helluntai. Uuden testamentin mukaan Jeesus ylösnoustuaan oli maan päällä 40 päivää ja otettiin sen jälkeen helatorstaina taivaaseen. Siitä 10 päivän päästä on puolestaan helluntai, jolloin opetuslapsiin vuodatettiin Pyhä Henki.

1 pisteen vastauksessa kokelas tunnistaa Jeesuksen ristiinnaulitsemisen, kuoleman ja ylösnousemuksen pääsiäiskertomuksen ytimeksi.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas osaa johdonmukaisesti kuvata kristillisen pääsiäisen uskonnollisen ydinsisällön ja useimpien pääsiäiseen liittyvien päivien merkityksen.

b)

Suomalainen pääsiäisperinne perustuu kristinuskoon, vaikka se sisältää myös joitain pakanallisia elementtejä. Erityisen merkittävänä juhlana pääsiäinen näyttäytyy ortodokseilla. Useimmista muista ortodokseista poiketen suomalaiset ortodoksit ovat vuodesta 1923 lähtien viettäneet pääsiäistä samaan aikaan kuin luterilaiset. Ortodoksien keskuudessa esimerkiksi reilun 40 päivän paastoaminen on yleisempää kuin luterilaisilla, jotka ovat käytännössä yleensä luopuneet paastoamisesta.

Paastoaminen näkyy maallisessakin pääsiäisenvietossa raskaina perinneruokina. Tyypillisiä pääsiäisherkkuja ovat esimerkiksi mämmi ja pasha. Vastaavasti pääsiäispaaston alkua edeltävänä laskiaisena syödään raskaasti hernekeittoa ja laskiaispullaa. Vaikka (kanan)muna elämän symbolina on esikristillinen, myös kristillinen pääsiäispaasto on suosinut pääsiäismunaperinnettä. Paastonaikana eläinkunnan tuotteet jäivät käyttämättä, ja siksi niitä tuli syödä pääsiäisenä reilusti.

Ruokaperinteen ohella pääsiäisen nykyperinteeseen kuuluu lasten tekemä virpominen. Tämä on itse asiassa sekoitus kahdesta eri perinteestä. Ortodoksisessa perinteessä pajunoksilla virvottiin palmusunnuntaina siunauksen toivottamiseksi. Läntisessä Suomessa perinne puolestaan liittyi pääsiäisnoitiin eli trulleihin, jotka olivat erityisen voimissaan pitkäperjantain ja pääsiäisen välisenä lankalauantaina, jolloin Jeesus oli kuolleena. Noitiin ja heidän karkottamiseensa liittynyt perinne on sittemmin sekoittunut ortodoksiseen perinteeseen. Toinen, osin esikristillinen noitien karkottamiseen liittyvä perinne ovat pääsiäiskokot. Tulta polttamalla pyrittiin pitämään pahat voimat poissa erityisesti karjan kimpusta. Pääsiäiseen liittyvistä pyhäpäivistä kokkojen poltto on liittynyt myös helatorstaihin, jolloin on poltettu ns. helavalkeita.

Keväinen, pitkä vapaa viikonloppu on luonnollisesti tarjonnut mahdollisuuksia mitä erilaisimmille perinteille. Yksi maallistumiseen liittyvä seikka oli, että eduskunta hyväksyi joulukuussa 2015 kauppojen aukioloaikojen vapauttamisen. Näin pääsiäisenä 2016 kaupat saivat ensimmäistä kertaa olla auki kauppiaiden toiveiden mukaisesti.

Vapaa-ajattelijain Liiton ehdotukseen kokelas voi ottaa oman näkemyksensä mukaisen perustellun kannan.

1 pisteen vastauksessa kokelas tunnistaa joitain pääsiäisen viettoon liittyviä perinteitä ja ottaa kantaa vapaa-ajattelijoiden ehdotukseen.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas osaa monipuolisesti kuvata useita piirteitä pääsiäisen vietosta ja esittää johdonmukaisesti perustellun kannan vapaa-ajattelijoiden ehdotukseen.

Tehtävä 6

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kurssiin Hyvä elämä (ET1), erityisesti kohtiin ”hyvä elämä: ihmisen perustarpeita” sekä ”hyveitä ja paheita koskevia käsityksiä ennen ja nyt sekä niiden suhde elämäntapoihin ja tottumuksiin”.

Metro-lehdessä julkaistussa ”Helmiä sioille” -sarjakuvassa esitetään ihmisten olevan passiivisia nykYTEknologian ja viihteen kuluttajia, jotka elävät kesytetyn lemmikin tavoin herkkuihin odotellen. Väitteeseen sisältyy monenlaisia ihmiskäsitykseen ja nykyaikaiseen elämäntapaan liittyviä seikkoja. Sitä voi puolustaa tai vastustaa. Mahdollisia lähestymistapoja ovat esimerkiksi nykyisen elämäntapamme vertaaminen siihen, miten ennen elettiin, ihmiselle luonnollisen elämäntavan analysoiminen tai nykYTEknologian vaikutusten arvioiminen.

Sarjakuva kokoaa erilaisia jännitteisiä odotuksia, jotka liittyvät esimerkiksi siihen, miten ihmisen biologinen elämellisyys on suhteessa nykyaikaiseen kaupalliseen ja teknologiseen elämäntapaan. Vastauksessa tärkeää on, että argumentaatioissa onnistutaan johdonmukaisesti käsittelemään aineistoa. Pohdinnan tulisi ylittää yksittäisten tilanteiden ja tapahtumien taso ja nousta yleiselle ihmiskuvaa analysoivalle tasolle.

3 pisteen vastauksessa kokelas ymmärtää suurin piirtein, miten sarjakuva voidaan tulkita, ja osaa liittää sarjakuvassa esitetyn näkemyksen omiin argumentteihinsa ihmisten nykyisestä elämäntavasta.

5 pisteen vastauksessa kokelas pystyy pohtimaan johdonmukaisesti eri näkökulmista, miksi ihminen esitetään tällaisessa valossa, sekä osaa käyttää toimivia esimerkkejä tukemaan omaa näkökulmaansa.

Tehtävä 7

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kurssiin Maailmankuva (ET2), erityisesti kohtaan ”kokemusten, arkikäsitteiden ja uskomusten synty ja tiedollinen luotettavuus”. Tehtävänannossa julkisella keskustelulla viitataan ennen kaikkea poliittisiin ja moraalisiin keskusteluihin, joista perinteiset tiedotusvälineet uutisoivat. Myös sosiaalisen median piirissä käydyt keskustelut voidaan tulkita julkisiksi, jos niihin on avoin pääsy.

Tehtävässä pyydetään antamaan esimerkki julkisen keskustelun umpikujasta. Umpikuja on metaforinen ilmaus. Tehtävänannossa sitä on tulkittu Ville Lähteen teoksen perusteella ”lukkiutuneeksi vastakohtaisuudeksi”, joka perustuu usein vastapuolten yksipuolisiin ja joskus kärjistettyihin näkemyksiin monimutkaisista asioista. Ajatuksena on, että tällaisissa tilanteissa keskustelulla ei ole edellytyksiä jatkaa mielekkäästi eteenpäin. Kokelas voi esittää umpikujasta myös oman tulkintansa, kunhan se sopii asiayhteyteen ja on perusteltu. Tehtävänannon sitaatin pohjalta yksi mielekäs tulkinta umpikujasta on, että keskustelukumppanien mielipiteet ovat vailla yleisempien näkemysten ja maailmaa koskevan tiedon tukea. Tällöin mielipiteillä ei ole mitään yleisiä arviointikriteereitä, ne ”pyhitetään” ja ”raja mielipiteen ja tiedon välillä liudentuu”. Näin ollen myös mielipiteiden ilmentämät maailmankuvat jäävät subjektiivisiksi tai nurkkakuntaisiksi eivätkä tarjoa yhteistä viitekehystä järkipäiselle vuoropuhelulle eri tavoin ajattelevien ihmisen välillä. Tämä tulkinta selittää samalla, miksi umpikujaan on päädytty.

Viimeaikaisia poliittisia kiistanaiheita ovat olleet esimerkiksi maahanmuutto, perustulo ja velkaelvytys. Vanhempia, mutta edelleen ajankohtaisia aiheita ovat esimerkiksi homoseksuaalisuus, pakkoruotsi, suvivirsi, turpeennosto, ydinvoima, kehitysapu, jalkaväkimiinat ja NATO-jäsenyys. Perinteisiä moraalisia kiistoja ovat esimerkiksi abortti ja eutanasia. Kokelas voi valita minkä tahansa julkisessa keskustelussa esiintyneen kiistan. Vastauksessa on olennaista selittää, miksi valitussa kiistassa on päädytty umpikujaan. Luontevin tapa selittää tätä on kuvata kiistelevien osapuolten mielipiteitä ja osoittaa, ettei niiden taustalta löydy järkipäisemmän vuoropuhelun edellyttämää yhteistä maailmankuvaa. On myös luontevaa huomauttaa, että monet kiistanaiheet ovat niin monimutkaisia, ettei kenelläkään ole hyvin informoitua käsitystä tai tietoa kaikista asianhaaroista. Näin ollen kunkin maailmankuva on väistämättäkin epätäydellinen eikä kenelläkään ole hyviä perusteita muodostaa tällaisista asioista vahvaa mielipidettä puolesta tai vastaan, ei varsinkaan sellaista, jossa ei tunnusteta erehtymisen mahdollisuutta eikä oteta huomioon vastakkaista mielipidettä tukevia näkökohtia.

3 pisteen vastauksessa kokelas antaa esimerkin julkisen keskustelun umpikujasta ja tekee joitakin osuvia huomioita siihen johtaneista syistä ja kiistakumppanien maailmankuvista.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas pohtii selkeästi ja monipuolisesti umpikujaan johtaneita syitä. Kokelas osoittaa ymmärtävänsä, että umpikujan taustalla ovat usein kiistakumppanien erilaiset maailmankuvat, joita he eivät osaa tai halua kyseenalaistaa.

Tehtävä 8

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy kurssiin Maailman selittäminen katsomusperinteissä (ET5), esimerkiksi kohtiin ”uskonnon ja uskonnollisuuden olemus” ja ”uskontokritiikki”. Kysymys liittyy myös kurssin Maailmankuva (ET2) kohtaan ”länsimaisen maailmankuvan murrokset ja mullistajat” sekä kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) uskonnonvapautta ihmisoikeutena käsittelevään kohtaan.

Tehtävänannossa mainittu uskonnon julistaminen yksityisasiaksi perustuu Forssan ohjelmassa marxilaiseen uskontokritiikkiin. Suomen Työväenpuolueen kokous elokuussa 1903 Forssassa on yksi suomalaisen poliittisen historian suurtapauksista. Työväenliike kääntyi marxilaiseen sosialismiin, ja puolue otti nimekseen Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. Kokouksessa hyväksyttyä ohjelmaa voi pitää Suomen historian merkittävimpänä poliittisena ohjelmana. Se sisälsi aikanaan erittäin radikaalit vaatimukset vapaista vaaleista, yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta, koulupakosta, julkisesta terveydenhuollosta, alkoholijuomien kieltolaista, kahdeksantuntisesta työajasta ja lapsityön kiellosta sekä uskonnonvapaudesta ja kirkon ja valtion erosta. Lähes kaikki vaatimukset ovat toteutuneet, ja joistain, kuten kieltolaista, on jo luovuttukin.

a)

Se, että uskonnon julistaminen yksityisasiaksi ei ole Suomessa toteutunut, on itse asiassa monimutkaista. Protestanttisessa uskonpuhdistuksessa syntyneeseen luterilaisuuteen ajatus uskonnosta yksityisasiana sopii paremmin kuin useimpiin muihin kristinuskon muotoihin, muista uskonnoista puhumattakaan, koska luterilaisuudessa on esimerkiksi luovuttu pappien teologisesta erityisasemasta, ja siinä hyväksytään Augustinukselta (354–430 jaa.) periytyvä näkemys, että tie Jumalan luo vie usein ihmisen sisimmän kautta. Pohjoismaiden ulkopuolella protestantit ovat yleensä hyväksyneet ajatuksen. Pohjoismaissa kuitenkin kirkon jäsenyys on koettu tärkeänä, mikä on erityisesti Suomessa johtanut ajatukseen kirkosta kansallisenä instituutiona, jolla on julkinenkin rooli.

Se, että uskonto on yksityisasiasia, tarkoittaa ennen kaikkea uskonnonvapautta. Uskonnolliset yhdyskunnat eivät voi pakottaa ketään jäsenikseen. Valtioiden ja muiden julkisten toimijoiden sekä yritysten pitää puolestaan olla syrjimättä ketään uskonnon vuoksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on 2000-luvulla ottanut sen kannan, että uskonnonvapauteen kuuluu oikeus pitää uskonto yksityisasiana siinä mielessä, että valtio ei saa pakottaa ketään kertomaan katsomustaan. Tämä on varsin perusteltua, koska jos tällaista pakottamista harjoitetaan, on yleensä syytä pelätä myös syrjintää.

Maahanmuuttajien myötä Suomeen on tullut entistä enemmän ihmisiä, joilla on uskonnollisia perusteita kiistää väite, että uskonto on yksityisasia. Uskonnon harjoittaminen on yleensä yhteisöllistä ja julkista, ja sitä on vaikea mieltää yksityiseksi. Uskonnon ja uskonottomuuden vapaaehtoinen esiin tuominen on siis ilman muuta hyväksyttävää. Vaatimus siitä, että uskonto on yksityisasia, koskee siis sitä, että julkinen valta huolehtii sellaisesta neutraaliudesta, ettei ketään pakoteta paljastamaan katsomustaan.

1 pisteen vastauksessa kokelas osaa eritellä väitteen liittyvän uskonnonvapauteen.

2–3 pisteen vastauksessa kokelas osaa eritellä kysymystä sekä uskonnonvapauteen liittyvän yhdenvertaisuuden ja julkisen vallan neutraaliuden että uskonnon luonteen ja uskonto-kritiikin kannalta.

b)

Tehtävänannossa mainittu uskonnonvapauden julistaminen on Forssan ohjelman vaatimuksesta heikoiten toteutunut. Suomen valtio on uskonnollisesti neutraali, mutta evankelis-luterilaisella ja ortodoksisella kirkolla on erityisasema. Kun asiaa tarkastellaan uskonto-sosiologisilla mittareilla – esimerkiksi yliopistollinen pappiskoulutus sekä erilaiset rituaalit muun muassa valtiopäivien avajaisissa ja puolustusvoimissa –, kirkon ja valtion suhteet ovat Suomessa kiinteämmät kuin muissa länsimaissa. Selkein esimerkki asiasta on lukiolaisille tuttu. Se löytyy koulun uskonnonopetuksesta. Vuoden 2003 uskonnonvapauslain uudistuksessa päätettiin jatkaa mallia, jossa enemmistön opetuksesta poikkeavaa opetusta haluavan pitää tuoda julki uskonnollinen yhdyskuntansa.

Toisaalta Suomi on varsin korkealuokkainen oikeusvaltio, jossa julkinen valta pyrkii aidosti pidättäytymään syrjinnästä myös uskonnon perusteella. Tehtävän sanamuoto tekee luontevaksi tarkastella myös asian tulevaisuutta. Evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä on laskenut, ja kirkko edustaa nykyään enemmän puolta kansasta kuin koko kansaa. Tämä näkyy monissa julkisen vallan neutraloituvissa kannoissa kauppojen aukioloajoista sukupuolineutraaliin avioliittolakiin. Kehitys on tuskin pysähtymässä ja voi näkyä melko pian myös kouluissa.

1 pisteen vastauksessa kokelas osaa arvioida, esimerkiksi omien katsomusaineiden opetukseen liittyvien kokemustensa pohjalta, että vaatimuksen toteutumisessa on ollut ongelmia.

2–3 pisteen vastauksessa kokelas osaa arvioida tilannetta monipuolisesti. Arvio on mahdollisesti helpointa esittää siten, että se suuntautuu tulevaisuuteen, mutta myös nykyisyyteen päätyvällä tarkastelulla voi yltää täysiin pisteisiin.

Tehtävä +9

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy monipuolisesti kurssiin Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4) sekä erityisesti b-kohdan osalta myös kursseihin Hyvä elämä (ET1) sekä Yksilö ja yhteisö (ET3). Tehtävässä tavoitteena on pohtia, onko olemassa sellaisia kulttuurisia tai arvoihin liittyviä seikkoja, joiden tietäminen on yhteiselämän kannalta välttämätöntä.

a)

Suomalaisen kulttuurin peruspiirteitä voi jäsentää suhteellisen homogeenisen valtaväestön tai erilaisten vähemmistöjen (ks. tehtävä 4) kautta. Mahdollista on myös arvioida perinteistä listaa suomalaisen identiteetin ilmentymistä esim. taiteessa (Kalevala, Sibelius, Gallen-Kallela, Aalto, muumit ja Lordi), historiassa (Mannerheim, talvisota, Kekkonen ja Nokia) tai urheilussa (jääkiekon MM 1995 ja 2011 sekä hiihto, mäkihyppy, keihäänheitto ja pitkän matkan juoksu). Olennaista on pohtia, mihin tällaiset listat perustuvat. Edustavatko ne esimerkiksi joitain yhteisiä kulttuurisia piirteitä, ja mitä tällaiset piirteet voisivat olla? Lisäksi voi pohtia esimerkiksi vähäsanaista ja suorasukaista puhe-kulttuuria, tiivistä luontosuhdetta ja melko hyvää yksinäisyyden sietoa. Samoin voi pohtia, mikä yhdistää eri aikakausien – 1800-luvun kansallisen herätyksen, itsenäisyyden ja sotien leimaaman 1900-luvun alkupuoliskon, elintason nousun ja hyvinvointivaltion leimaaman 1900-luvun jälkipuoliskon sekä 2000-luvun – Suomea.

1 pisteen vastauksessa kokelas tunnistaa joitain suomalaiseen kulttuuriin liittyviä perinteitä ja esittää pohdintaa, joka ilmentää jonkinlaista suomalaisuuden ja kulttuurin käsitteen ymmärtämistä.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas kuvaa monipuolisesti useita suomalaisen kulttuurin piirteitä ja kehityslinjoja ja pohtii johdonmukaisesti ja perustellusti, mikä niiden tuntemisessa on olennaista suomalaisessa kulttuurissa pärjäämiseksi.

b)

Arvoja koskeva kysymys koskee yhteiskunnan yhteistä, jaettua arvopohjaa. Tässä yhteydessä luonteva lähtökohta olisivat siis yleiset, esimerkiksi demokratiaan ja rauhaan liittyvät arvot sekä ihmisarvo. Lisäksi tässä kontekstissa on perusteltua tarkastella erilaisia kulttuurien kohtaamiseen liittyviä arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja kulttuurista moninaisuutta. Voi myös pohtia erityisesti Suomessa korkeassa kurssissa olevia arvoja kuten lainkuuliaisuutta ja rehellisyyttä.

1 pisteen vastauksessa kokelas tunnistaa jollain tavoin, että toimiva yhteiskunta vaatii joitain jaettuja arvoja ja esittää joitain ehdokkaita tällaisiksi arvoiksi.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas erittelee, millaiset perustavat arvot jokaisen Suomen kansalaisen tulisi hyväksyä, jotta yhteiskuntamme voisi toimia. Aiheen käsittely on monipuolista, ja hän tarkastelee asiaa sekä yleisesti yhteisöjen ja yhteiskuntien että erityisesti suomalaisen yhteiskunnan näkökulmasta.

c)

Voi perustellusti ajatella, että minkään yksittäisen kulttuurin piirteitä tai arvoja ei juuri tarvitse tuntea tai että suurimpien maahanmuuttajaryhmien, esimerkiksi venäläisten ja muslimien, kulttuurin peruspiirteet pitää tuntea. Joka tapauksessa tarvitaan sellaista kulttuurista yleissivistystä, että voidaan ymmärtää kulttuurien erilaisuutta ja moninaisuutta. On esimerkiksi hyvä tietää, että useissa maahanmuuttajien kulttuureissa yhteisön merkitys suhteessa yksilöön voi olla hyvin suuri, että perhekäsitys on usein suomalaista ydinperhettä laajempi ja että suhtautuminen sukupuoliin ja sukupuolisiin suuntautumisiin voi poiketa kantasuomalaisten enemmistön näkemyksistä.

1 pisteen vastauksessa kokelas esittää jollain tavoin toimivia vaatimuksia siitä, mitä kantasuomalaisien tulee tietää eri maahanmuuttajaryhmien kulttuureista ja arvoista.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas pohtii kysymystä monipuolisesti ja johdonmukaisesti.

Tehtävä +10

Opetussuunnitelman perusteissa tehtävä liittyy erityisesti kurssin Yksilö ja yhteisö (ET3) kohtaan ”ihminen sosiaalisena olentona, yksilöiden vuorovaikutus ja yhteisöllisyys, yksityinen ja julkinen”. Myös kurssin Maailmankuva (ET2) kohdat ”koulu, media ja taide maailmankuvaa luovina ja välittävinä instituutioina” ja ”länsimaisen maailmankuvan murrokset ja mullistajat” liittyvät tehtävään.

Medialla eli (joukko)tiedotusvälineillä voidaan toistuvasti lähettää viestejä suurille joukoille. Viestinnän muodot riippuvat teknologiasta. Vanhin media eli lehdistö edellyttää kirjapainotaitoa. Seuraava sukupolvi – elokuva, radio ja televisio – edellyttää kykyä tallentaa ja lähettää audiovisuaalista aineistoa. Näissä perinteisissä medioissa informaation tuottajat ja vastaanottajat eroavat selkeästi toisistaan. Some eli sosiaalinen media tarkoittaa internetin mahdollistamaa uutta, vuorovaikutteista mediaa. Käyttäjillä on mahdollisuus tiedon vastaanottamisen lisäksi olla aktiivisia viestijöitä ja sisällöntuottajia. Teknologian kehittyessä sosiaalinen media kehittyy erittäin nopeasti. Siihen kuuluu esimerkiksi erilaisia asioiden – kuten uutisten, tekstien, kuvien, videoiden jne. – jakamiseen ja usein myös tuottamiseen tarkoitettuja palveluita, erilaisia yhteisöjä ja yhteisöpalveluita sekä näiden yhdistelmiä.

Sosiaalisen median yhteisöllisyyteen liittyy reaaliaikaisuus. Erilaisiin viesteihin kertyy helposti ja nopeasti hyväksyviä tai vastustavia kannanottoja. Näistä kommenttiketjuista itsestään voi hyvin nopeasti tulla merkittäviä tapahtumia, somemyrskyjä. Nykyään tällainen kohu sosiaalisessa mediassa on uutinen myös perinteisessä mediassa.

a)

Lynkkausten tapauksessa somemyrskyyn liittyvät kiihkeän paheksumisen tunteet. Vastustamisesta ja paheksunnasta muodostuu reaaliaikainen show, joissa todellisuus on tarua kiinnostavampaa. Osanottajat ovat omalla panoksellaan mukana rangaistusteatterissa. Nykykaista oikeus- ja vankilalaitosta edeltävänä aikana väärintekijöiden tutkimiseen ja rankaisemiseen liittyi samantapainen merkittävä ”viihteellinen” elementti. Kidutukset, häpeäpaalut ja teloitukset tarjosivat äimisteltävää tavalliselle kansalle. Näytelmä myös korosti hallitsijan valtaa ja herätti hänen vastustajissaan pelkoa. Jihadistijärjestö ISIS on esittänyt tällaista perinteistä pelottelua Internetissä.

Somemyrskyn tuomiossa syntyy ”kansalaisten oikeus” – menettelytapa, jossa osallistujat itse jakavat perinteisesti kuninkaalle kuuluneen rankaisuvallan. Draaman ja vallan huumassa oikeusvaltion periaatteet ja lakipykälät loistavat poissaolollaan. Oikeusoppineilta ei kysytä mielipiteitä, eikä tuomitulla ole valitusmahdollisuutta. Journalistien ammattieettisistä periaatteista ei välitetä, eikä Julkisen sanan neuvostoa kuulla. Syntyy helposti lynkkausmieliala, jonka vallitessa rangaistusvaatimukset voivat olla sekä perusteettomia että hyvin kohtuuttomia.

1 pisteen vastauksessa kokelas pohtii sosiaalisen median tuomioihin liittyviä seikkoja ja osoittaa ymmärtävänsä niihin liittyviä piirteitä ja ongelmia.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas analysoi monipuolisesti ja johdonmukaisesti sosiaaliseen mediaan ja sen tuomioihin liittyviä seikkoja.

b)

Sosiaalisen median vaikutus elämäntapoihin vaihtelee yksilöllisesti. Vaikutus on kuitenkin useimmilla nuorilla merkittävä. Katkelman valossa sosiaaliseen mediaan liittyvät addiktiot oheisilmiöineen eivät ehkä tule tarkastelun keskiöön. Ne ovat kuitenkin yksi merkittävä sosiaaliseen mediaan liittyvä katsomuksellinen tekijä.

Sosiaalisen median yksi vahvuus on sen vapaus. Kun kaikki voivat tuottaa sisältöä, sensuurin harjoittaminen on paljon vaikeampaa kuin perinteisessä mediassa. Sosiaalisen median yhteisöllinen kannanotto voi siten olla tasoittamassa muun yhteiskunnan väärinkäytöksiä. Toki yhteiskunnassa yleisesti vahvoilla olevat ovat yleensä myös somessa vahvoilla. Joka tapauksessa sosiaalinen media yleensä laajentaa ratkaisevasti yksilölle tarjolla olevaa informaatiota. Pitäytyminen vain samanmielisten parissa on toki mahdollista, mutta useimmille sosiaalisen median käyttäjille ja heidän elämäntapoihinsa somen tarjonta merkitsee merkittävää informaation lisäystä. Tämä vaikuttaa maailmankuvaa ja elämäntapoihin avartavasti.

Toinen tärkeä sosiaalisen median piirre on yhteisöllisyys. Some antaa mahdollisuuden muodostaa uudenlaisia yhteisöjä. Omassa ympäristössään erikoiset ihmiset voivat löytää toisensa. Tapaaminen ja yhdessäolo myös vapautuu perinteisistä aikaa ja tilaa koskevista rajoituksista.

Sosiaalisella medialla voi olla myös erilaisia kielteisiä vaikutuksia. Katkelman kontekstissa esiin nousee sen mahdollisuus ruokkia ihmisen kostonhalua, ilkeyttä ja vahingoniloa, varsinkin jos kirjoittelun annetaan tapahtua nimimerkin suojissa. Tällä tavoin voidaan kenties purkaa joitakin ikäviä tunteita, mutta ei ole varmaankaan hyväksi, jos some jää ainoaksi paikaksi ilmaista ja käsitellä niitä. Ihmisten perinteiset sosiaaliset vaistot ovat kehittyneet kasvokkain tapahtuvassa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Siksi ihmiset pystyvät säätelemään itseään ja tunneilmaisujaan. He saavat paremmin tukea toisiltaan kuin sosiaalisesta mediasta siihen, miten suhtautua rakentavasti ikäviinkin yhteiskunnallisiin ilmiöihin.

1 pisteen vastauksessa kokelas esittelee erilaisia seikkoja sosiaalisen median vaikutuksesta elämäntapoihin. Arvio voi olla varsin henkilökohtainen.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas esittää monipuolisen ja johdonmukaisen arvion sosiaalisen median vaikutuksesta elämäntapoihin. Vaikka arvio voi olla lähtökohdiltaan henkilökohtainen, siinä tulee ottaa huomioon myös yleisempiä seikkoja.

c)

Sosiaalinen media voi toimia yhtenä sosiaalisen vuorovaikutuksen muotona ja tapana hankkia informaatiota, mutta yksin sen varassa voi tuskin muodostaa järkevää ja tasapainoista elämäntapoihin. Somekeskustelut perustuvat usein muiden tiedotusvälineiden luomaan kuvaan maailmasta, joka sekin on tietynlaisten valintojen tulosta ja välittää vain yhden näkökulman asioihin. Yksilön on siksi hyvä olla kriittinen kaikkea mediaa kohtaan. Se on mahdollista, kun hänellä on riittävän laaja-alainen yleissivistys ja taito hankkia itse tietoa asioista.

Modernien yhteiskuntien eri sektoreilla, sosiaalinen media mukaan lukien, toimii hyvin suuri määrä ihmisiä. On vaikea kuvitella, että toiminta pelkkien sosiaalisten vaistojen varassa voisi olla hyvän elämän kannalta rakentavaa. Oikeusvaltion periaatteet – esimerkiksi periaate, että henkilö on syytön, kunnes toisin todistetaan – ovat ihmiskunnan suuria saavutuksia, ja niistä luopuminen on varmasti vaarallista. Tästä huolimatta ei ole helppo esittää, mitä asian korjaamiseksi pitäisi tehdä. Rajoitukset ovat tuskin järkevä ratkaisu, joten iso vastuu jää kasvatukselle ja opetukselle.

1 pisteen vastauksessa kokelas pohtii sosiaalisessa mediassa toimimiseen liittyviä seikkoja hyvän elämän näkökulmasta.

Kiitettävässä vastauksessa kokelas pohtii monipuolisesti ja johdonmukaisesti sosiaalisessa mediassa toimimiseen ja hyvään elämään liittyviä seikkoja erityisesti siitä näkökulmasta, miten hyvän elämän vaarantaminen on estettävissä.